Ketvirtoji Anykščių Šv. Mato bažnyčia: didinga neogotikos šventovė ir sakralinio meno lobynas

Fourth St Matthew's Church in Anykščiai: Magnificent Neo-Gothic Sanctuary and Treasury of Sacral Art

Dvi pirmosios Anykščių bažnyčios sudegė miestą nusiaubusiuose gaisruose, trečioji bažnyčia, nepatvirtinus išplėtimo projekto, buvo visiškai nugriauta ir jos vietoje už parapijiečių aukas 1899–1909 m. pastatyta ir 1914 m. pašventinta dabartinė, aukščiausia Lietuvoje neogotikos stiliaus bažnyčia: sukurtas jos šventorius, kurio krašte, į upės ir tilto pusę, išsaugotas barokinio ansamblio statinys – kaulinė, vėliau vadinta karstine. Joje, po restauruotu unikaliu barokiniu stogu, įrengta ši ekspozicija. Bažnyčia suprojektavo architektas Nikolajus Andrejevas.

Ši šventovė neišvengė ne tik karo, bet ir stichijų sukeltų padarinių: manoma, kad 1915 m. liepos 28 d. vokiečių kariuomenė susprogdino abu 84 metrų bažnyčios bokštus, kurie buvo ne tik aukštesni už dabartinius (79 m), bet ir daug puošnesni – karūnuoti. 1928 m. kovo 5 d. gaisro metu sudegė didysis altorius, dalis senojo parapijos archyvo. Iki 1932 m. atstatyti bokštai ir altorius. 1956 m. birželio 10 d., kirtus žaibui, vėl degė kairysis bažnyčios bokštas (atstatytas po metų).

Ypatingą meninę kokybę bažnyčia ir jos šventorius įgijo Anykščių bažnyčios klebonu 1969–1995 m. dirbant monsinjorui Albertui Talačkai (1921–1999), kuris sukūrė ir įgyvendino bažnyčios puoštybos programą dabarties meninių sukurtais sakralinio meno kūriniais.

Per beveik tris dešimtmečius kun. A. Talačka tipiniais bažnytinio meno kūriniais dekoruotą bažnyčią papuošė autentiškais profesionalių menininkų darbais: vitražais, skulptūromis, paveikslais, bareljefais. Monsinjoro rūpesčiu Anykščių Šv. Mato bažnyčia buvo skoningai dekoruota (autorius Vladas Vildžiūnas). Virš pagrindinio įėjimo sumontuotas storo stiklo luitų vitražas „Šv. evangelistas Matas" (autorė Marija Anortė Mackelaitė, meistras Zigmas Laurinaitis, 1972 m.), bažnyčios langus papuošė 13 plono stiklo vitražų (autorė M. A. Mackelaitė, meistras Z. Laurinaitis, 1971–1986 m.), navose skulptūriniais akcentais įamžintas garsiųjų anykštėnų Konstantino Sirvydo (biusto autorius – skulptorius Jonas Meškelevičius, 1982 m.) ir Klemenso Kairio (portretinio bareljefo autorius skulptorius Leonas Žuklys, memorialinės lentos autorius tautodailininkas Liudas Tarabilda, 1982 m.) atminimas. Šventovei dailininkas Vaidotas Žukas sukūrė tris paveikslus: „Palaimintasis Jurgis Matulaitis", „Šv. Kazimieras", „Kryžkelės". Monsinjoras A. Talačka nuo 1969 m. vertingais meno kūriniais puošė ne tik bažnyčios interjerą, bet ir jos šventorių. Ypač vertinga Vlado Vildžiūno „Jėzaus Nazariečio" skulptūra (1992 m.). Kristaus Motinos kančia įkūnyta Romano Kazlausko „Liūdinčios Madonos" skulptūroje (1990 m.). Garsiųjų anykštėnų rašytojų tėvai pagerbti Antano Kmieliausko skulptūra „Šventoji Šeima" (1986 m.). Anykščių bažnyčios šventoriaus sienų tuščiomis koplytėlėms 1981–1988 m. jaunas dievdirbys Rimas Idzelis išdrožė penkiolika Kryžiaus kelio skulptūrinių kompozicijų.

Nuo 1995 m. pradėjus vadovauti klebonui, dekanui, kanauninkui Stanislovui Krumpliauskui, buvo įrengti nauji vargonai, atlikta daug šventovės remonto darbų, bokšte atidaryta apžvalgos aikštelė. Dabar šventovę puoseléja klebonas, dekanas Petras Baniulis.

The first two churches in Anykščiai burned down in the fires that devastated the town, the third church was demolished as the extension project had not been approved. A church in Neo-Gothic style designed by the architect Nikolai Andreev was built on the same site. It was funded by donations from parishioners. The present church, the tallest one in Lithuania, was built in in the years 1899-1909 and consecrated in 1914. At the far end of the churchyard there is the building that used to be part of the Baroque church ensemble. This small warehouse was called the ossuary or the coffin house. Now it houses this exhibition under a restored unique baroque roof.

The church was devastated both by the war and by the elements: on 28 July 1915, German troops are believed to have blown up the two 84-metre-tall towers of the church which were not only taller than the current ones (79 metres), but also much more ornate, embellished with crowns. On 5 March 1928, the great altar and part of the old parish archive burned down in a fire. The towers and the altar were rebuilt by 1932. On 10 June 1956, the left tower of the church was again on fire after being struck by a lightning (rebuilt in a year).

The church and its churchyard acquired a special artistic quality under Monsignor Albertus Talačka (1921-1999), who served as rector of Anykščiai Church from 1969 to 1995, and who designed and implemented a programme of decorating the church with works of sacred art created by contemporary artists.

In almost three decades, priest A. Talačka decorated the church with authentic works of professional artists: stained glass, sculptures, paintings and bas-reliefs. Under the care of Monsignor Talačka the church was decorated in a modern way designed by Vladas Vildžiūnas. A stained glass window of glass ingots "St Matthew the Evangelist" (artist Marija Anorté Mackelaitė, master Zigmas Laurinaitis, 1972) was installed above the main entrance. The church was decorated with 13 stained-glass windows (by M. A. Mackelaitė, master Z. Laurinaitis, 1971-1986). The naves were decorated with sculptural accents commemorating the famous personalities who come from Anykščiai region: Konstantinas Sirvydas (the bust was created by sculptor Jonas Meškelevičius in 1982) and Klemensas Kairys (the portrait bas-relief was created by sculptor Leonas Žuklys, the memorial plaque was created by folk artist Liudas Tarabilda in 1982). The painter Vaidotas Žukas created three paintings for the shrine: "Blessed Jurgis Matulaitis", "St Casimir" and "Baptism". Starting from 1969, Monsignor A. Talačka installed valuable works of art not only in the interior of the church but also in its churchyard. The sculpture "Jesus of Nazareth" by Vladas Vildžiūnas (1992) is particularly valuable. The suffering of the Mother of Christ is embodied in the sculpture of the Mourning Madonna by Romanas Kazlauskas (1990). The parents of the famous writers of Anykščiai were commemorated with the sculpture "Holy Family" by Antanas Kmieliauskas (1986). Rimas Idzelis, a gifted woodcarving artist, created fifteen sculptural compositions of the Stations of the Cross in 1981-1988 to be put in the chapels in the walls of the churchyard.

Since 1995, under the leadership of Dean Canon Stanislovas Krumpliauskas, a new organ was installed, many repairs were carried out, and a viewing platform was opened in the tower. Now the sanctuary is maintained by Dean Petras Baniulis.

Architektas Nikolajus Andrejevas (1856–1911)

Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčia Iki Pirmojo pasaulinio karo (pastatyta 1909 m.) Anykščių menų centro archyvas

1909 m. pastatytos Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios centrinė nava su Didžiuoju altoriumi (sudegusiu per 1928 m gaisrą) ir sakykla. A. Baranausko ir A.Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus archyvas

Mons. Albertas Talačka (1921–1995). Iš asmeninio kun. A. Talačkos archyvo, Anykščių menų centras

Vlado Vildžiūno skulptūra „Jėzus Nazarietis" (1992 m.)

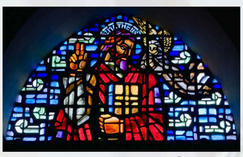

Marija Anortė Mackelaitė, storo stiklo luitų vitražas „Šv. evangelistas Matas", 1972 m. sumontuotas virš Anykščių Šv. Mato centrinio bažnyčios portalo.

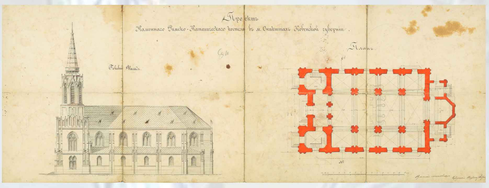

Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios projektinis brėžinys 1898 m. Architektas Nikolajus Andrejevas. Anykščių šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios archyvas

Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios bokštų atstatymo 1928 m. projektinis brėžinys. Anykščių Šv. apaštalo evangelisto Mato bažnyčios archyvas